

СРБИЈА КАО НЕДОВРШЕНА ДРЖАВА 1914 - 2014

Приступно предавање проф. др Милована Митровића
у удружењу СРПСКИ КРИВАК, 15. октобра 2013. године

I. ПОЛАЗНИ ОКВИР РАЗГОВОРА (ОСНОВНА КАТЕГОРИЈА)

Друштвена (национална) самосвест - теоријски рационална и историјски правремена свест о релевантној прошлости, садашњости и будућности српског друштва, народа и државе Србије.

Теоријски синтетизује и политички интегрише **два плана** анализе: **онтологију друштвеног деловања** и **методологију научног (теоријско-историјског) истраживања**; један проблем је **објашњење узрока**, други и другачији је **решавање проблема**.

Аристотелова "топика" указује на ову разлику у темељу западне рационалне мисли која се често губи из вида и олако превиђа. Полазна категорија **друштвено-историјске самосвести** требала би да омогући да се ова два плана анализе и излагања не раздвајају, али и не бркају, на штету било једног, било другог од њих.

У том смислу верујем да имам морално и интелектуално право да ово јавно излагање ослоним на једно своје раније, од пре две деценије, такође у Матици српској објављено, за које сам тада веровао да би могло да буде не само рационално, него и правремено. Тада сам, вероватно, био наивнији у својим очекивањима да се јавним говором (писањем или предавањима овог типа) може утицати на друштвену самосвест, кад сам на позив главног уредника Славка Гордића, написао чланак "Српско друштво на раскршћу" који је објављен у *Летопису Матице српске*, 1992, год. 168, књ. 449, св. 3, с. 403-420, и који се завршава следећим речима:

"Постојећа институционална структура српског друштва и српске државе (или српских држава), умни, морални и вољни потенцијал владајуће и невладајућих елита, а нарочито витална снага српског народа чије се економско исцрпљивање, политичко збуњивање и духовно посртање наставља - указују на тешка будућа времена за Србе. Нуде им се лудо храбре, превртљиве и малодушне вође, а нужни су им мудри, пожртвовани, благородни и истрајни прегаоци на народним пословима. Позивају се грађани да дају своје и животе својих најмилијих за остварење њихових магловитих замисли, у које ни они сами не верују док их тако олако заборављају. А људима су потребни посао, стан, хлеб и они који би, стајући иза својих „политичких програма“ били спремни да пропорционално својој моћи буду одговорни и спремни да макар за нијансу поднесу већу жртву од најобичнијег смртника којег предводе.

Остаје нада да овај тешки удар на српски народ нађе себи "искру у камену". До тада, ваљало би се чувати арогантног вршења власти и заједљивог и отровног опозиционог странчарења, олаког оптуживања и наивног опраштања, унижавања паметних, образованих и имућних, а уздизања оних који нас наговарају да идемо на "све или ништа", док сами улажу "ништа" а полажу право на "све". Само уз ове услове можемо опстати, усправљени као народ и као људи, макар се у тешким временима и под притиском јачих од себе понекад морали и повијати на овој балканској ветрометини на којој је српско "семе клицу угледало". Јануара 1992, у Новом Саду."

Прихватајући позив за ово предавање (а волео бих да оно буде мање предавање, а више разговор са мојим старим добрим пријатељима у Матици српској и око ње) пристао сам на исту врсту наивности и после две овако тешке и поучне деценије трагичне српске историје - не зато што сам непоправљиво наиван и што нисам умео да изведем елементарне поуке из трагичних дешавања - него само стога што стварно мислим да нада умире последња и што не желим да се одрекнем реченице с почетка последњег пасуса из претходног навода, јер и данас и после свега остаје нада да овај тешки удар на српски народ нађе себи "искру у камену".

Зато смо дужни да и данас о истом говоримо, и одговарамо на питања, попут оних: *где је Србија данас, **зашто** се у таквом стању нашла, **ко, како** и **куда** би требало да је поведе?*

II. СРБИЈА ДАНАС?

1. Историјски:

- 1804-2014. мукотрпна изградња српске државе уз огромне људске жртве највиталнијег дела српског народа (*зидање Скадра на Бојани*);
- 1804-1914. **изградња српске државе;**
- 1914-2014. **разградња српске државе;**
- за Србе је, државотворно гледано, изгубљен читав 20. век;
- данас је Србија као држава како-тако **скрпљена од институционалних рестлова титоистичке Југославије;**
- **2014.** је на делу **ревизија резултата балканских и светских ратова.**

2. Уставно-правно:

- оспорен *легалитет* и *легитимитет* државне власти на симболички најважнијем делу српске територије (што је квалитативно много више од 15% државног простора);
- системска асиметрија на остатку - (*раз*)*двојна република*.

3. **Политички:** хаотично скрпљена, недефинисана, нестабилна, *институционално недовршена* држава.

4. **Социјално:** *разорено друштво* (презадужено, корумпирано, неефикасно, бесперспективно).

III. ОКОЛНОСТИ И УЗРОЦИ (КАКО И ЗАШТО?)

1. **Простор као околност:** балканске "тектонске плоче" које раздваја "крива Дрина"; комуникација моравско-вардарском удолином; панонска отвореност балканско-динарских простора.

2. **Време као околност: чести ратови** (припреме за рат, опорављање од рата, међусобно ратовање) = **чести дисконтинуитети**.
3. **Структурно-историјска ограничења српског друштва:**
 - без *националне аристократије* (мало "коленивића" и много "скоројевића");
 - танак слој *националног грађанства* (мало здравог предузетништва - много шпекулативног профитерства (ратног, послератног, политичког);
 - *интелигенција* школована и доктринирана на страни (склона самопрецењивању и омаловажавању сопственог народа ("наш хлеб једе, а туђу бригу води");
 - *сељаштво и сељачко (а не индустријско) радништво* као структурна основа друштва и тзв. историјски субјект (сељачки хоризонти сежу до локалних граница; у најбољем случају сељаци могу да **хране** и да **бране** државу, али **не и да је воде** и модернизују; *радници-полутани*, отишли из села и пропали у граду, заједно са пропалим социјалистичким предузећима, остали не само без олако обећане перспективе него и без било каквог егзистенцијалног ослонаца - "ни на небу ни на земљи").
4. **Карактер актера као чинилац: политичке елите регрутоване у ратовима и за ратове;** у кратким међуратним периодима државу третирају као свој "ратни плен" ("то је нама наша борба дала"); зато су увек спремнији за сукобе него за сарадњу (странчарење; радикално негирање претходника; сви почињу из почетка, па "опет Јово наново").

Данас: **странке као интересне групе** (ДС- као "предузеће", а и све друге странке као агенције за запошљавање).

IV. ПОСЛЕДИЦЕ (ДИЈАГНОЗА)

1. **Идејна пометња:** перманентни верски расколи, нагли идеолошки заокрети, политички радикализам.
2. **Културна сегрегација:** неинтегрисани и потиснути обрасци националне културе; национални културни стандарди су одбачени пре него што су цивилизацијски дограђени - на делу је тзв. **денацификација** као агресивни политички притисак за промену колективне националне свести Срба као народа уз проблематичну (неселективну и хеторономну) "имплементацију" страних (западних) културних образаца.
3. **Редуковна национална самосвест** и сужени патриотизам (верски: на православце; идеолошки: на Србе-националисте наспрам аационалних комуниста и мондијалиста).
4. **Недовршено државно јединство:** "корак напред, два корака назад" (изградња државе стално се прекида, застаје и захтева превелике жртве - као "зидање Скадра на Бојани").
5. **Дезинтеграција државе** (системске асиметрије и функционалне блокаде): два-три пута градили Југославију која се два-три пута распадала; градили социјализам који се распао; изграђивали самоуправљање које се распало.
 - а) **територија** - изгубљено не само 15% територије него историјско и симболичко језгро српске нације;
 - б) **становништво** - стари и смањује се;
 - в) **јавна власт** - споран и легалитет и легитимитет:

- скупштина - више партократска него народна;
- влада - непринципијелна интересна коалиција;
- странке - више полујавне интересне групе него јавне политичке организације;
- војска - сведена на парадну улогу (скоро као "ловачко друштво");
- правосуђе и полиција - корумпирани;
- здравство, просвета, наука и култура - на маргини;
- медији - таблоизовани и инструментализовани.

6. Разарање друштва

- систематско одумирање државе, приватне својине и породице (Фридрих Енгелс);
- нагло сиромашење средњих слојева и непристојно брзо и криминално богаћење врхова политичке номенклатуре;
- масовна незапосленост и материјално сиромаштво радних слојева;
- духовно сиромаштво новобогаташа;
- егзистенцијално безнађе најсиромашнијих;
- системско метастазирање корупције;
- општа несигурност: и богатих и сиромашних, и старих и младих, и запослених и незапослених, и етничке већине и свих мањина (много више него уобичајено "друштво ризика" - Урлих Бек).

7. **Организовани криминалитет:** Србија се у последње две деценије суочава са вишеструким, споља и изнутра координираним, акцијама политичког, правног, па и насилног разбијања српске државе као глобалне институције. Све то се одвија истовремено са хаотичним процесима постсоцијалистичке трансформације идеолошких парадигми, политичког и привредног система, својинских односа и модела управљања друштвеним пословима. Организовани криминалитет није само ружно наличје овог нимало лепшег лица савременог српског друштва него је, на парадоксалан начин, једна његова очекивана функционална допуна. Слаба држава и разорено српско друштво не само што нису могли да се одупру организованом криминалитету, него су с њим направили "непринципијелну коалицију" јавних и приватних интереса. То је омогућило да се рашири "малигно партнерство" државе и криминалаца у којем су држава и друштво постали таоци криминалних група, док су највиши криминалци дошли у посед неких инструмената државне власти.

V. ПЕРСПЕКТИВЕ (МОГУЋА ТЕРАПИЈА И ПРОГНОЗА: КО, КАКО, С ЧИМ, КУДА, ЧЕМУ?)

"Удар нађе искру у камену" (Његош) = пред изазовима великих проблема рађа се нова истинитија национална самосвест и **млада** и одговорнија национална елита која боље **препознаје старе грешке и нове путеве:**

1. **Гео-политички:** могли бисмо да постанемо Исток Западу и Запад Истоку (мост а не брвина) само ако будемо имали мудро и одговорно национално вођство. Ако не - спаса нам нема; у данашњем суровом свету наивна је реторичка досетка "спаса нам нема - пропасти нећемо" којом је стари Никола Пашић код Срба подгрејавао последњу наду у безнадежним ситуацијама; данас би се пре могло рећи "ко се сам не буде спашавао - мораће да пропадне"; то значи да и данас важи препорука да је најсигурнији ослонац на сопствене снаге - чак и онда када оне нису велике.
2. **Историјски:** то би било вођство које правовремено препознаје и уважава "ветрове историје" (Фернан Бродел); традиција таквог српског опстојавања је дубока и преточена је у народну мудрост следећих изрека: буди кадар стићи и утећи и на страшном месту постојати; иди мудро не погини лудо; не буди јед да отрујеш свет,

ни мед да те поједе свет; кога мораш молити, њега немој љутити; а и тада, уздај се пре свега "у се" и у своје кљуше".

3. **Системски:** држава као уређен **систем** институција; то би било институционално довршавање Србије као модерне европске државе; да будемо "као сав нормалан (или бар околни) свет" - што значи да се српска држава уређује слично као и државе Хрвата, Мађара, Румуна, Бугара, Грка, Албанаца (да буде децентрализована, с јаком локалном самоуправом и без парламентарне асиметрије било које њене области).
4. **Европске интеграције:** да се демистификују као есхатолошки и безалтернативни пројекат и реално представе:
 - као развојни модернизацијски процес који је у начелу неизвестан и реално противречан;
 - као неоспорно пожељан и унеколико реалан регионални (да ли и глобални???) мировни пројекат;
 - али и као неизбежни глобализам на који мали народи и државе, хтели или не хтели, обично резигнирано и комформистички реагују (по обрасцу "куд сви Турци туд и мали Мујо");
 - можда и као прилика да се према највреднијим европским стандардима најзад уравнотежи српско структурно клатно и да се српско друштво отвори према историјској модернизацијској спирали (уместо штетних крајности ранијег неодговорно радикалног супротстављања НАТО и ЕУ и данашњег неодговорно брзоплетог срљања у ЕУ, одговорно успоставити безбедну дистанцу према НАТО и само пристојну и не претерану блискост са бирократским структурама ЕУ).
5. Само ако Србија постане **одговорно вођена и модерно уређена правна држава** онда она истински може да буде:
 - Исток Западу-Запад Истоку (мост, а не брвина);
 - равноправна држава у данашњој или некој новој ЕУ;
 - самоодрживо друштво и изван ЕУ;
 - колико-толико суверена држава, која није "лидер у региону", али ни дежурни кривац на Балкану и "главни реметилачки фактор" (у региону, Европи, па и шире, све од **1914.** па до **2014.** године).

VI. ЗАКЉУЧАК:

1. **Криза није пролазна** (у друштвеној историји, а поготово на овим просторима, нема мирних, опуштених и безбрижних времена) али није ни безнадежно тешко: оне који се жале да **никад није било теже**, треба питати, **а кад је било лакше?**
2. **Срби данас морају сами да створе сопствену националну и демократску државу - упркос свим спољњим и унутарњим блокадама и ометањима.**
3. **Политички је наивно и историјски неодговорно очекивање да тај велики историјски посао уместо Срба самих може да уради било ко други, па да његов резултат буде по мери "правилно схваћених" српских интереса.**